

עיריח ירושלים
המחלקה לחרבות
האגף למפעלים תורניים

4

סיורים לאתרים יהודיים
מחוץ לרובע היהודי בעיר העתיקה

חצר ר' משה ויטנברג - ברח' הגיא (אל - ואד)
בית הכנסת "תפלה למשה"

בהדרכת עו"ד זכריה ומר זאב בר - טוב .

ר' משה ויטנברג עלה לארץ מהעיר ויטבסק ברוסיה בשנת תרמ"ב - 1882, ר' משה שהיה איש עשיר רכש בשנת תרמ"ד (1884) 2 בתים וחצר על יד שער שכם. החצר והבתים נמצאים ברח' הגיא (אל ואד), מאחורי בית החולים האוסטרי - ההוספיס שבפינת רח' "שער האריות". הלונות הבתים פונים לעבר ה"ויה - דלווזה" (ראה "מפה").

מסופר שכאשר הרב יהושע לייב דוסקיין - "הרב מבריסק". היה במצב כספי קשה - כאשר יסד את בית היחומים דיסקיין - והיה צפוי למאסר מחוסר יכולת לעמוד בתשלום החובות - עזר לו ר' משה ויטנברג - כדי להוציאו ממצוקתו הכספית. הוא רכש את חצר "בית היחומים דיסקיין" ברח' הסראיה והקדישה לבית היחומים ולמוסדות צדקה אחרים.

ר' משה ויטנברג יסד גם את השכונה הנקראת "בתי ויטנברג" בירושלים החדשה -

הנמצאת מאחורי בנין בית הכנסת "משפחת אדם" -

איש ירושלים - יצחק שריון בסוף זמירותו משנת תש"ג (בעמ' 53) מספר על חיי ויטנברג כדלקמן:

"הקנייה הראשונה שקנה ר' משה ויטנברג ז"ל בירושלים הייתה קניית - שני הבתים הגדולים הנזכרים. סמוך לשער שכם, מפנים לחומה, היה בקניה זו משום מעשה אנדרות ממש. הבתים היו שייכים לערבי נוצרי. סטוריים הציעו לר' משה לקנות את הבתים, והיה משא ומתן בין ר' משה ובין הערבי בעל הבתים - לשם קנייתם. אבל בינתיים הקדים המנזר הלטיני הקהולי בירושלים וקנה את הבתים מידי בעליהם.

ר' משה הצטער מאוד על שנשטמה הקניה הזאת מידיו כי היו הבתים האלה מהכי יפים שבעיר העתיקה.

הוא החליט לעשות את כל הפעולות האפשרות והמאמצים הכספיים כדי לקנות את שני הכתים האלה מאת המנזר.

לדברי י. שריון ניהל ויטנברג מו"מ עם המנזר הלטיני.

"ר' משה היה הולך בזמן המשא ומתן לעתים קרובות אל המנזר. אבל האפטריון דבר רק צרפתי ור' משה לא שמע את השפה הזאת. פנה ר' משה אל אליעזר בן יהודה (מחיה השפה העברית) שידע היטב את השפה הצרפתית לעזור לו בזה, בן - יהודה הסכים.

ר' משה היה גש בעיר העתיקה וכן - יהודה בריחוק מקום, בשכ' מחנה יהודה. ר' משה קנה חמור והיה שולחו על ידי שמשו לבן - יהודה, והלה היה בא אליו רכוב על החמור. ויחדיו היו הולכים אל המנזר.

"בגמר הקניה כשהכתים הועברו על שמו של ר' משה במשרדי הממשלה, שאל ר' משה את בן יהודה, מה משכורתו בעד טרחתו הרבה בענין זה? ומה הופתע לשמוע ממנו כי כבר קבל את שכרו משלם. וכששאלו ר' משה במה? ענה: בזה שעלה בידי יהודי להוציא 2 כתים גדולים בירושלים עיה"ק מידי המנזר הקטולי, ולא רצה לקבל ממנו שום שכר."

ר' משה התפעל מאוד מהג'סטה של בן - יהודה, שהיה אז עני וחולה ומחוסר אמצעים. באוחו מעמד נמנה ר' משה על עתונו של בן יהודה "הצני" אעפ"י שהיה נגד רוחו של ר' משה, כי היו נדפסים בו לעתים קרובות מאמרי השכלה.

ר' משה קבע את דירתו בחדרים של אחד הכתים האלה, ואת שאר החדרים השכיר לדירות פרטיות.

כמו כן יסד ר' משה ויטנברג במבנים אלה בית כנסת שקראהו על שמו "תפלה למשה" ר' משה היה יהודי חלמיד חכם - חסיד חכמים רבים ורבים היו באי ביתו וכמעט יום יום ישבו כ-30 איש לסעוד על שולחנו.

ארכיון שבתי זכריה לתולדות ירושלים

בספר "על חומותין ירושלים" של הרב משה בלוי - שהיה ממנהיגייה של "אגודת ישראל" בארץ (עמ' 10) מסופר כי הוא ומשפחתו גרו בחצר ר' משה ויטנברג. יצויין כי ישיבת "תורת חיים" שוכנת לא רחוק מחצר ויטנברג ברח' הגיא דרומה לכוון "הכותל". (ראה מפה).

בשנת תר"פ (1920) פרצו פרעות של הערבים בירושלים, היה זה בתוה"ם פסח, הרב בלוי מספר:

צדנו את החצר - היינו 9 בוגרים, וגם בית הכנסת נמצא בחצר (הקדש ר"מ וינטברג). משם דאינו את הערבים פורצים את דלתות הישיבה "תורת חיים". כעבור רגעים שמענו יללות, וראינו את הערבים מוציאים את רהיטי הכתים ושלל היהודים בחצר. ר' ירחמיאל הזקן, אחד השכנים, יעץ להתועד בבית הכנסת ולאמר "וידוי".

עשינו ככה. כנסנו את הטף ויחד אמרנו "וידוי". כעבור שעה שנדמה לנו כזמן אין קץ, ראינו מכונת חילים מתקרבת מרחוק....

החיילים הצילו את דירי החצר, אך רכושם נשאר במקום.

רכושו של ויטנברג שוחרר ע"י האופוטרופוס הכללי למנהלי עזבון המנוח, שהם קרובי משפחתו. כיום גרים בחצר ויטנברג כמה משפחות ערביות, המשלמות דמי שכירות למנהלי העזבון.